

Поети

Ольга Кобилянська

Фантазія

Була в мене колись поранкова душа. Се значить стільки, що щастя, сонячне проміння, весна... Се є суть усього сильного і добірного, що чоловік має в собі, чим може з усміхом дивитися на життя і легко переносити його важкі пригоди.

За се мав я дякувати поетам. Вони так вимodelювали мене, що в кожній хвилині я був вразливий на штуку і красоту. А се велике добро, правда? Коли чоловік отворить очі і все може прочитати! Починаючи під рожі, що хитається в городі, а кінчаючи тим, що тягнеться геть-геть у сонячному світлі і зветься далечінь і тягне кудись нашу тугу за собою! Нема понад поетів і артистів!

Чи як то говорила моя поранкова душа? "Бог сам,— говорила вона,— не міг займатися поезією і для того сотворив поетів". А поезія — се мати всякої величі, всякої краси.

А ще коли вишлеш свою душу в тиху вандрівку, і вона порівнює "тут" і "там", і бере з собою все, що найкраще... Поети і артисти виховують поранкові душі!

І моя поранкова душа над усе любила поетів і артистів: жерців краси, співаків любові, богів землі. Над усе величала моя поранкова душа поетів...

Нехай живуть поети, творці поранкових душ.

* * *

У мене душ чималий гурток... Сама добірна публіка, котру я спрошую до своєї хати і оберігаю старанно. В хаті, до котрої весь день з усміхом заглядає сонце, позолочуючи все, що є в ній, цілуючи й буйністю надихаючи добірні квітки і вимітаючи своїм промінням з кутків усіх кобольдів [17] понурості, що наводить слабість на душу... Добірна публіка, котрій однаково святі величні діла, делікатні рухи і високо культурні обичаї. А також суть інтелігенції. Все те для них не фаталашки, [18] не хвилева оздоба, а ґрунт і основа, на якій будується чисте, святе житло, повне радощів і щастя. І заперте грубими дубовими дверима — для захисту від поганих звуків і плоских лобів юрби. Це поети й артисти в мене,— гарна порода людей. Я сказав би: найкраща. Бо хіба ж є ще краща порода? О, тоді я відчинив би тій, ще кращій породі настіж двері своєї хати і впустив би її, і вистелив би поміст коштовними килимами, щоб їм було м'яко ходити... як і слід для найкращої породи людей.

Коханці моєї поранкової душі! Квіти людськості!..

* * *

Їх величні душі проходжаються собі в мене так свobodно, поводяться так, як у себе дома. Розмовляють про всячину, сягають на вершини і в низини і все вміють видобути щось нового. Нові скарби, нові вартості, нові форми... жінок і мужчин, із яких можна моделювати себе, як із взірців. При тім вони одне прищиплюють до життя, інше витягають з-під звалищ і руїн і відкривають перед нашими очима все нові красоти.

Відкривають красоту у всіх її криївках. Розв'язують загадки душ і завдають людям усе нові загадки. Притім вони делікатні й чемні і вміють любити.

Мені здається, немов вони все поглядають на мене так приязно і люблять мене... Ні, я чую ту їх любов. Се зовсім особливе чуття, зовсім особлива приємність, зовсім особлива розкіш, яку справляє нам любов поета. Вона пригадує запах фіалок і те щастя, що зачароване в стародавніх казках...

Та всього того юрба не може й уявити собі. А юрбою, тупоумною юрбою є в мене всі ті, що не шанують і не чтять поета, не стелять йому під ноги найкоштовніших килимів, не сиплють йому під ноги квіток і золота... Тупоумна, груба юрба! Вона не стоїть того, щоб красаота хоч раз пройшлася по її оселях, щоб хоч раз вповні обернула до неї своє чудове лице і показала їй щось викінчене! Тьфу на тупоумну юрбу, що не шанує своїх вибранців... Богів землі... Коханців моєї поранкової душі!..

Сказано вже. Моя душа не була буденна буда, повна крамського товару. Ні, се була справдішня дама, що через довголітнє товаришування з вибранцями духу набралася тонких обичаїв і ніжного прочуття. Її інстинкти зробилися делікатні, як цвітковий пил лелії.

Вранці, коли сонце в повнім блиску горіло на небі, повітря було ясне і око могло докладно розрізнявати всі форми природи і штуки, вона пускалася в тихі вандрівки. Її розумні очі оглядали кожду постать, а вуха наповнювалися мелодією дня.

Вечором, у радіснім або в сумнім настрої, вона оповідала все, що підхопили її довгі погляди. Вона малювала так, як артисти навчили її малювати. Кількома рисами, але зовсім вірно й різко так, що постать ясно ставала переді мною.

Вона любила далечінь так, як любимо будуччину, те — до чого тягне туга. От тим-то вона літала за границі свого краю. А коли вернула додому, то не було кінця оповіданням, не було кінця подивові й величанню. Вона була п'яна красою. Від ненастанного подиву очі її зробилися великі, зачудовані, і вся вона зробилася частиною красоти. Бо те, що вона бачила, пишалося досконалістю, величчю. Говорило про культуру й силу, про горде самопізнання ще гордіших народів і про запоруки будуччини. І про широкий світогляд. Ні, говорило про тисячні докази здібності до сильного життя! І все було правдиве.

І остаточно, і найбільше тішилась вона, а вона вміла тішитися. Вона тішилася, як малі діти в золотих блисках сонячного світла тішаються різнобарвними коралями; тішилася поетами і артистами і тим, як вони там ходять по коштовних килимах, як їм там сиплять під ноги цвіти й золото, як там мужчини, й жінки, й дівчата пестять і бережуть їх, мов дорогі клейноди. І як вони, без перепони й неподільно, можуть віддаватися музам...

Потім, щаслива і вдоволена, вона лягала спати й снила про безжурне щастя своїх коханців. Одного, що був вибранцем її серця, вона все в ту пору вітала крізь вечірню тишу: "Ти початок і кінець мого життя!" Так вітала його і засипляла по тому...

* * *

Одного дня вона не йшла за границі свого краю. Лишилася там і там подалася в

тиху вандрівку. Вечором не вернула. І другого, і третього дня не вернула.

Аж п'ятого вечора вернула. Далеко пізніше, ніж вертала звичайно. Ішла, волочучи ноги, з очима, втупленими в землю. Її лице нагадувало блідість трупа.

Мовчала. Не відповіла навіть на моє питання. Навіть на питання про те, що побачила вона в рідному краю, які тони прибилися до її вуха. Я ждав усміху, що звичайно роз'яснював її лице перед її оповіданням, але усміху не було.

В темну ніч зірок не видно.

Моя поранкова душе! Солодка душе моя!

* * *

Другого ранку вона не захотіла поживи. Коли я заговорив до неї й почав розпитувати, вона відвернула лице набік і звільна замкнула очі. Потім я почув хлипання,— і я зрозумів її. Як уміла радуватися, так і терпіти вміла вона.

Потім до неї прийшли душі поетів, усі, за рядом, з котрими вона звичайно любила розмовляти, і стурбовано запитували її, що їй хибує. Вони питали, чого вона бажає, і віддавали їй усі свої скарби до волі. Нехай перебирає в них, нехай бере собі, що найкраще. Що тільки захоче. Золото, і цвіти, й клейноди. Старанну опіку, в формі великої коштовної перлини, оправленої в золото, і інші коштовні речі, які тільки є в скарбницях поетів і артистів.

Але вона мовчала. Мовчала й затулювала очі перед усіма ними, немов вид їх справляв їй біль або навіть осліплював її, як найясніші блиски полудня. Грубі сльози спливали по її лиці.

В самоті, в якій найліпше було можна відгадати її,— в самоті навіть чутно її часом,— роздумував я, що їй могло статися? Але я не міг догадатися. Я безпорадно бачив, як сум і туга чимраз сильнішими хвилями напливали на неї. Я чув, що вони швидко понесуть її на велике море вічної тиші...

Я плакав і згадував недавній ще час, коли вона, весела, як перший маєвий ранок, з щастям в очах самого мене наповняла щастям.

Душе моя!

Тисячі разів я рад був кликати її: "Лишись зо мною, поранкова душе моя!"

* * *

Вікна і двері стояли настіж отворені. Самота і тиша розсілися довкола, тільки цвіти, її улюблені цвіти, цвіли, і дихали пахощами, і купалися в світлі заходового сонця.

Почулися кроки.

Се той одинокий, котрому вона щовечора перед сном посилала поздоровлення: "Ти початок і кінець мого життя!" — так поздоровляла вона його.

Він прийшов. Без шуму, осторожно, і сів на краю її постелі. Довго сидів і промовляв.

Я догадувався, що він говорив до неї й чого просив, і я затаїв у собі дух, щоб видерти у захланної тиші те, що мало статися. Вона вкінці прихилилася до його просьби, бо кохала його. Велике кохання все прихилиє...

Вона сіла на постелі й озирнулася. Здивовано й тривожно, так тривожно, як я ще ніколи не бачив її...

— Чи тут нема нікого? Зовсім нікого?

— Нікого. Тільки цвіти. Але цвіти не чують нічого, вміють тільки цвісти й дихати пахощами...

Тоді вона закрила своє лице, на яким розітлівся весь сором її істоти, і прошептала:

— В моїм краю...

Він урочисто повторив її слова:

— В моїм краю...

— поети...

— поети...

— се жебраки!

— се жебраки!

* * *

Потім вона відлетіла, моя поранкова душа. Відлетіла, як день перед ніччю.

І лишила — жебрака...

[17] — Кобольд — порода собак.

[18] — Фаталашки — забавки, дрібнички.